

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 2023-16
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондента Національної академії правових наук України Гусарова Костянтина Володимировича на дисертацію Круподері Дмитра Олександровича на тему: «Гарантії правового захисту суддів в Україні», представленій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена пошуками вдосконалення процедур захисту прав, свобод та охоронюваних законом інтересів. Не є виключенням носії судової влади, правовий захист яких передбачено низкою нормативних актів як на національному, так і міжнародному рівнях.

В роботі вірно вдімчається про те, що гарантії правового захисту судді є складовим елементом його статусу. Однак у правовій науці досі не було комплексного дослідження цього питання, результатом чого стала відсутність комплексної законодавчої моделі механізму правового захисту суддів (стор. 4 дисертації).

В той же час, при дослідженні гарантій правового захисту суддів постає питання про систему суб'єктів, що мають здійснювати такий захист або сприяти в цьому. Вважаю, що це головна проблема, вирішенню якої повинна бути присвячена дисертація. У зв'язку з цим з позитивного боку варто оцінити, що здобувачу наукового ступеню вдалося здійснити творчий пошук на такі питання. Результатом цього стало визначення в одному з положень новизни дисертації системи суб'єктів, уповноважених на реалізацію функцій правового захисту прав суддів. До них Д.О.Круподеря обґрунтовано відносить громадські об'єднання суддів; асоціації та інші організації, що мають на меті захист професійних інтересів суддів; органи суддівського самоврядування;

Вищу раду правосуддя; суди, державні правоохоронні органи (стор. 9 дисертації).

Актуальність теми дисертаційного дослідження відповідає також плану наукових досліджень кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого і є складовою частиною цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертаційної роботи відповідає пріоритетним напрямам, визначеним у Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженій Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021. (стор. 5 дисертації). У вступі до дисертації і в самій роботі, що рецензується, Д.О. Круподерею наведені і інші обґрунтування актуальності обраної теми дисертації, дублювати які немає необхідності у даній рецензії.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій зумовлюється належним науковим ступенем та високим рівнем обґрунтованості висновків й результатів дисертаційного дослідження.

Перш за все вважаю за необхідне зазначити про те, що ознайомлення із змістом дисертації дозволяє рецензенту прийти до висновку, що опанування предмету дослідження не стало б можливим без використання іншомовної наукової літератури, передусім з питань судоустрою та захисту прав суддів. В даному аспекті слід зазначити наукові здобутки, оприлюднені у вітчизняній та закордонній правничій літературі щодо дослідження кола питань, пов'язаних з нормативною регламентацією того чи іншого аспекту захисту прав суддів як у національному законодавстві України, так і законодавстві країн ЄС.

Варто відмітити, що тема дисертації Д.О. Круподері в повній мірі відповідає науковим інтересам та публікаціям наукового керівника – професора Л.М. Москвич. Схвально, що пошукувач наукового ступеню при підготовці дисертації до прилюдного захисту активно використовував наукову базу свого вчителя, починаючи з 2003 року (наприклад, стор. 32, 93 дисертації). В цілому, Д.О.Круподерею при опануванні освітньо-

кваліфікаційного рівня та написанні роботи, що є предметом даної рецензії, використано біля десяти наукових робіт проф. Л.М.Москвич. Разом з цим, варто відмітити обґрунтування наукових положень дисертації використанням автором наукових здобутків членів спеціалізованої вченої ради.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій визначаються також елементами наукової новизни та, разом з тим, використаними методами наукового пізнання відносно предмету та об'єкту власного дослідження (стор. 6, 7 дисертації). Також слід окремо наголосити, що текст дисертації в повній мірі відповідає меті дослідження, яка співвідноситься із поставленими задачами, а назва роботи відповідає її змісту. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій обумовлюється належним володінням основними положеннями теоретичних знань та навичок з питань предмету власної дисертації. Остання, в свою чергу, містить нові науково-обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, котрі виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для правової галузі знань.

Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій пояснюється також багаторічним досвідом роботи здобувача наукового ступеню на посаді судді, включаючи суд апеляційної інстанції. Тому автор дисертації з проблем забезпечення реалізації гарантій правового захисту суддів в Україні, досліджує її, поряд з науковою сферою, «на передовій» відправлення правосуддя.

Обґрунтованість наукових положень обумовила формулювання висновків і рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства у сфері судоустрою та забезпечення гарантій правового захисту порушених прав носіїв судової влади (стор. 99, 108, 140, 141 та інші дисертації).

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів передусім обумовлюється тим, що елементи наукової новизни дослідження повною мірою відображені у змісті дисертаційного дослідження і підтверджені ґрунтовними висновками дисертанта. В роботі справедливо характеризується

саме початковість розробки на науковому рівні проблематики, пов'язаної з обраною темою дослідження здобувача наукового ступеню. Пояснюється таке становище зосередженням зусиль законодавця на формуванні впродовж тривалого часу змісту статусу судді (стор. 13 дисертації) без належної уваги до гарантій правового захисту порушених прав носіїв судової влади. Особливу увагу варто звернути на наступні теоретичні положення та висновки, сформульовані автором.

Так, рецензентом позитивно оцінюється висловлена теза про те, що гарантії правового захисту суддів як самі по собі є комплексним явищем (стор. 16 дисертації). В дисертації констатується, що історія судової реформи України та інших країн демонструє, нажаль, що судова влада часто виявляється беззахисною перед спробами політиків встановити «важелі впливу», «усунути» найбільш незалежних та незручних суддів, радикально реформувати суддівський корпус шляхом ухвалення сумнівних у своїй легітимності актів. Прикладів цього можна знайти чимало і у вітчизняній історії, і в недавніх подіях у деяких європейських державах. Існує ризик, що вищі політичні органи держави, посиляючись на «особливий статус» суддівської корпорації, можуть позбавити суддів усілякого захисту і таким чином встановити політичний контроль за судовою гілкою влади. (стор. 28, 29 дисертації).

Значна увага у дисертаційному дослідженні приділяється питанням стану наукової розробки проблематики обраної для дослідження теми. Звертає на себе увагу наукова добросовісність автора в тому, що ним ретельно вивчались наукові джерела вказаної тематики та здійснено опис основних положень тієї чи іншої наукової праці (підрозділ 1.2 дисертації).

Розглядаючи доволі складні та дискусійні питання предмету дисертаційного дослідження, позитивною рисою дисертації вважаю виокремлення Д.О. Круподерею практичної значущості дослідження гарантій захисту прав суддів. При цьому здобувач пише, що, працюючи суддею, він розуміє, що механізм такого захисту на сьогоднішній день є відсутнім (стор. 49 дисертації). У зв'язку з цим

доволі слушними вважаю судження автора щодо особливостей захисту прав суддів при виконанні ними, крім функцій носіїв судової влади, іншої роботи, не забороненої національним законодавством. Мова іде, передусім, про наукову та викладацьку діяльність (стор. 61, 62 дисертації). В подальшому, піддаючи критику практику НАЗК України, здобувач наукового ступеню обґрунтовує позицію відносно належного розуміння змісту викладацької діяльності.

Впродовж тексту дисертації, що рецензується, наявні численні приклади з матеріалів судової практики. Це суттєво прикрашає роботу та свідчить про зацікавленість автора у інформуванні юридичної громадськості про власні спостереження за неузгодженістю окремих положень національного законодавства, вдало аргументуючи при цьому власну позицію посиланням на літературні джерела із доведенням його особистої позиції.

Разом із викладеним, заслуговують на підтримку висновки автора відносно того, що законодавчого механізму «подолання» негативного висновку ГРД більшістю голосів членів ВККС України явно не є достатнім, адже попри те, що суддя й отримав позитивну рекомендацію ВККС України, проте опублікована щодо нього інформація з висновком про його недоброчесність (нехай і ймовірна, непідтверджена або спростована під час співбесіди у ВККС України), вочевидь, завдає шкоду його діловій репутації та професійному авторитету (стор. 79 дисертації).

Актуальним уявляється поставлене у роботі питання про необхідність встановлення на законодавчому рівні обмеження у втручання до приватності його майнових прав, враховуючи пов'язаність із значними корупційними ризиками (стор. 87 дисертації). Таке ставлення обґрунтовується «автономією» приватного життя його близьких осіб та самого судді у сферах, що виходять за межі його професійних обов'язків.

Слід погодитись і з переконанням автора в тому, що він позитивно оцінює зауваження Венеційської комісії. Цей орган зазначив, що сталість правових приписів не є самоціллю: приписам права має бути властивою спроможність пристосовуватись до умов, що змінюються. Приписи права

можна змінювати, втім, за умов, що суспільство знає про це наперед і бере участь в обговоренні, а також що не буде шкідливих наслідків для легітимних очікувань (стор. 107 дисертації).

Аналіз вітчизняного законодавства привів автора до висновку відносно того, що при здійсненні правосуддя можливе зловживання суддею правом на самовідвід з метою самоусунення від процесу, зокрема, з метою уникнення процесів з надмірним соціальним напруженням. Зловживання правом на самовідвід може суттєво ускладнити організацію розгляду судової справи, тому причини для такого рішення мають бути дійсно вагомими. Разом із тим суддя має застерігати від зловживання правом на відвід судді учасником процесу, як спосіб затягування судового процесу або маніпуляції для перерозподілу справи іншому судді. Процесуальний закон для таких випадків містить ряд заходів санкційного (штрафного) характеру. Саме тому процесуальний закон акцентує саме на обґрунтованості, а не вмотивованості відповідного рішення про (само)відвід судді (стор. 126, 127 дисертації). Рецензенту відомі випадки реалізації зловживанням права судді на самовідвід, про що доповідатиметься під час прилюдного захисту дисертації.

Доволі цікавими слід визнати обґрунтування автора в тому, що фактично право суддів захистити свої права та інтереси шляхом утворення та участі у громадських організаціях професійного спрямування, не забезпечено механізмами реалізації (стор. 140 дисертації). При цьому здобувач наукового ступеню відмічає необхідність усунення такої законодавчої прогалини.

Варто погодитись і з положеннями наукової роботи про те, що найбільш проблемною є саме індивідуальна форма реалізації гарантій правового захисту суддів, оскільки, залишаючись сам на сам з необхідністю захисту своїх професійних прав та інтересів, суддя змушений захищати не лише свій індивідуальний інтерес, а й інтерес всієї судової влади, адже репутація одного судді відбивається на авторитеті всього інституту. Проте ці (корпоративні) інститути не лише не допомагають суддям в їх правовому захисті, а й іноді самі виступають суб'єктами порушення професійних прав та інтересів суддів.

У випадку порушення професійних прав та інтересів суддів суб'єктами, які знаходяться поза межами корпоративної системи, корпоративні інститути «включаються» в процедуру захисту суддів, але і в даному випадку через недосконалість правового регулювання, механізм правового захисту не є досить ефективним (стор. 161, 162 дисертації).

Справедливо звертається увага в роботі, що рецензується, на те, що в Україні деякі недобросовісні представники ЗМІ плутають своє «право на свободу слова» і свій обов'язок дотримуватися основних моральних принципів отримання й, головне – перевірки інформації про людину, щоб забезпечити її першочергове право на захист ділової репутації, честі та гідності. Відтак, у кінцевому результаті, не має значення, чи свідомо, чи через свою правову необізнаність, вони спотворюють факти, що стосуються роботи, зокрема, судової влади (стор. 182 дисертації).

Дисертації притаманні і інші, не менш цікаві висновки, зроблені Д.О. Круподерею в результаті дослідження.

У висновках до дисертації в цілому здобувач чітко та повно в логічному сенсі виклав основні здобутки власного дослідження.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях обумовлюється, перш за все, належною апробацією результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях Д.О. Круподері у фахових наукових виданнях України та за її межами, в опублікованих тезах доповідей дисертанта на науково-практичних конференціях. Наукові здобутки автора підтверджуються та повною мірою відображаються в його наукових публікаціях.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Дисертаційному дослідженню, що рецензується, притаманні і деякі дискусійні положення, з якими важко чи не можливо погодитись.

По-перше, спірним уявляється позиція дисертанта відносно аргументації доцільності розвитку корпоративної форми правового захисту суддів, зокрема шляхом запровадження інституту представництва інтересів судді в

дисциплінарних чи судових спорах (стор. 11 дисертації). На думку рецензента, при сприйнятті таких пропозицій здобувача поставатиме проблема конфлікту інтересів між представником судді та самим носієм судової влади в подальшій професійній діяльності. Тому вважаю, що робота була б більш повною за умови характеристики перспектив виникнення зазначених обставин.

По-друге, впродовж тексту дисертації автор припускається, як на мене, зайвими спробами дослідити лексичний та нормативний змісти того чи іншого поняття. Уявляється, що для судді суду апеляційної ланки більший інтерес матиме вирішення законодавчих колізій, а не втручання у дискусії, які не мають сенсового та нормативного навантаження.

По-третє, зміст роботи, що рецензується, не містить, вважаю, положень, які свідчать про дослідження особливостей гарантій захисту суддів у відставці. Лише впродовж 2021 р., тобто під час опанування Д.О.Круподерею освітньо-кваліфікаційного рівня, 144 судді подали заяви про відставку. Така чисельна кількість суддів у відставці також потребує, безперечно, вдосконалення нормативних гарантій захисту їх прав.

По-четверте, вважаю суперечливим положення наукового дослідження про те, що право на судовий захист має свої обмеження для суддів. Зокрема, захисту підлягають лише права, які належать до категорії «цивільних». Незгода з такою позицією дисертанта обумовлюється наявністю категорій справ, що розглядаються, наприклад, адміністративними судами за позовами суддів. Впевнений, що подібні випадки відомі здобувачу наукового ступеню. Тому вищевказаний висновок Д.О.Круподері потребує додаткового обґрунтування під час прилюдного захисту дисертації.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Вищенаведені спірні положення мають дискусійний характер і не впливають на належний рівень дисертації на здобуття наукового ступеню доктора філософії в галузі права, що рецензується. Спірність окремих положень, про які мова йде вище, притаманна будь-якій творчій роботі, зокрема науковій роботі, представленій на здобуття наукового ступеню

доктора філософії із зазначеного напрямку дослідження. Тому автору пропонується в подальшому здійснити творчий пошук науково-аргументованих відповідей на висловлені запитання та спірні положення даної роботи.

Зміст дисертації в повній мірі відповідає її назві. Сама робота відповідає встановленим вимогам, була оприлюднена у належні терміни. Знайомство із науковою працею Д.О. Круподері, належне використання автором наукових джерел у тексті дисертації, в тому числі іншомовних, дозволяє прийти до висновку про відсутність у дослідженні як привласнення авторства чи чужого твору науки та випадків використання у тексті вказаної наукової роботи чужого твору чи його частини без посилання на автора, так і відсутність порушення інших елементів академічної доброчесності.

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження Д.О. Круподері «Гарантії правового захисту суддів в Україні», котре подано на здобуття освітнього (і водночас першого наукового) ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 р. Ознайомлення з дисертацією Д.О. Круподері свідчить про доцільність присудження йому спеціалізованою вченою радою наукового ступеня доктора філософії в галузі права, оскільки він набув теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної діяльності, оволодів методологією наукової діяльності, а також здійснив власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Рівень виконання здобувачем наукового ступеня поставленого наукового завдання є належним.

На підставі викладеного вважаю, що здобувач вказаного наукового ступеня, Круподеря Дмитро Олександрович, заслуговує на присудження йому наукового ступеню доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, а його дисертація заслуговує на позитивну оцінку з боку спеціалізованої вченої ради.

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, член-кореспондент
Національної академії правових наук України

Костянтин ГУСАРОВ

Підпис	<i>Гусарова К.</i>
Засвідчую	<i>Гусарова К.</i>
Нач.ВК	<i>Гусарова К.</i>
04.	<i>12 2023</i> р.